

ACC. N:R **M. 10472**: 1-20.

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *Gottfrid Wagnér*
Härad: *Östra* Adress: *Alunda*
Socken: *Alunda* Berättat av: *upptecknaren*
Uppteckningsår: *1947* Född år *1884* i *Alunda*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Fordbrukets biniärningar.

s. 1-20.

LwF. 61.

Skriv endast på denna sida!

Jordbrukets binnämningar.Körförtjänster.

En mera allmän och syn-
nerligen betydande binnämning till
jordbruket har inom äldre
saken varit körförtjänster.
Där har ända sedan 1600-talet
och periodvis under en lång
färd av en förkommit en be-
tydande besökshandling.

Inom släkten äro de gam-
la belägna: Sdelfas guld-
gäva, Sdelfas nickelgäva och
Lunnerskaps koppargäva.

Under vissa tider under
1800-talets senare hälft före-
kom en omfattande guldskrift,
i synnerhet vid Sdelfas nickelgäva.

Lm F 61.

Smältverk var anlagt
vid Kibbe (namnet Idelfors),
dit malmen försändes.

Malmsamligheten utfördes av
häftens bönder, ej blott de
närmast boende utan även
av sådana som bodde i
mycket avlägsna delar av socknen.
Som dragare användes häst,
men även oxar förekom.

En stor gödselhäck plä-
cerades på skjutsen (vagn
eller kärra allt efter årtiden).

I häcken lastades så mycket
att dragarna lämpligen kunde
också till draga till Frankon-
sen till Idelfors bönder lant

fram och placerades på en väg
där det vägrades. Vagnsedel be-
skrevs och klämmandes till kör-
husen.

Det var stora mängder
malm som på detta sätt förs-
lades, och bönderna voro man-
na att skaffa sig denna be-
förtjänt.

Närm i början av 1900-
talet var gruvdriften vid
Blåsa i gång, och malm förs-
lades därför till Adelfors.

Stora skogsavverk-
ningen som byggdes påbörjades
hos transporten av skogs-
produkter: Timmer, bräder, skaf
o.s.v. varit betydande under

en ganska lång tidsperiod.
Phosphorprodukterna förslades
i regel till Veflanda. Efter
tillkomsten Veflanda-Malilla
järnväg (år 1906) överflyttades
en stor del av rikstran-
sporten på järnvägen. Under
senare åren ha bilarna i stor
uppträffning övertagit rikss-
transporten såväl som de
längre sträckorna inom byg-
den.

Smedja. Det förhåller sig tidigast
att bönder hade smedja hem-
ma på gårdar och där utförde
arbete. Riche blott åt byggar-
beten.

utan ären åt andra i husen.
Det gjordes väl mest reparations-
arbeten.

Handel med fläsk.

Inom bygden funnas
mot slutet av 1800-talet en
del bönder, vilka sysslade med
handel av fläsk. Av dessa
kan nämnas Malin i Lilla
Själhögård, Hsede, Läger
i Blätt, Thirvå, och Åhsed-
kvist i Eckerdå, Veflanda.

De köpte svin, dels levande
och dels slaktade. Dereste
till Veflanda på tisdagarna, där det
var fegdy, och styckade och
sålde fläsk.

Handel med ostar.

Ostarna voro under 1800-talet allmänna här i bygden. De fannos på varje gård och stap. Alla bönder handlade i större eller mindre utsträckning med ostar.

På snett ostarna hannit väl till, utbyttes de av många mot mindre ostar eller oststavar. Den mellangift som då erhöles, blev den god bifästning.

Andra ägnade sig mera helt åt handeln med ostar. Sombida handlade nästan uteslutande med slaktdjur: ostar, oststavar, kor, kalvar och får.

Marknaderna i Vefunda,

Ekby, Brostugan (i Skede socken),
Värsås, Måshult, Salsbo
och andra som mycket be-
sökte och mycket betydande.
Djur i husdalen påföres.

Smickari

En del bönder ägnade sig
delvis åt att bygga hus och
utföra smickeriarbeten av
skilda slag. Då en byggnad
skulle utföras uppgjordes inte
någon ritning. Nästan alla hus
uppfördes av timmer (timrade).
Men som uppfördes bygg-
naden uppgjordes i sitt område
byggarens konstruktion.

Och de många Byggnader,
vilka finnes kvar sedan 1700-
talet och i synnerhet från
1800-talet, vittna om, att veder-
bärande kunde som sak,
jätt gjordes i regel starkt
och rejält.

Grunder till byggnaden
var enkel. Den lades med stora
stenar, som valdes ut och an-
vändes i regel utan behand-
ling med slägg eller annat
spår. På Grunder lades
ett par skrädda stockar
(syllar); det var underarvet.

Berechnungen av viket till
husets vägg.

Flora här sällades och sågades
av i lagom längder. Sedan skänd-
des stocharna med skräddyska.
De fingo sedan ligga en
tid på de locka.

Stocharna formades så att
de passade in till varandra.
Gen. under stochan togs nr,
så att den på översidan fick
formen av en rund pänn. Västra
stoch rindades av, så att den
passade samma med den som
föret lyfts dit. Flora här borra-
des i stocharna med en na-
var (varema vär). Mellan stoc-
harna lädes massa eller skädda
fäll. I hålen slägs kraftiga
klubbar av trä, för att sammanbinder.

slacharna. Där så ansågs
behöfligt skreddes slacharna
av ytterligare en formad till
så att väggen blev något
lunda jämn. På jämnväggarna
voro kludiga resten takstakar-
na. På dessa lades räff
(slänger), som fästades. På be-
målhusen voro taken i all-
mänhet av bräder, taksticker
eller takspan; även tavrtak före-
kommo. På ladugårdarna voro
takens av halan (slagträs-kad
raghalan). Halmen bands fast
vid räfften med vidjor.

De betalningen till en daglig
timmerhant var under 1890-talet
1 krona 50 öre om dagen samt

mat och husrum.

Snickeriarbetet
av olika slag såsom bän-
kar och fönster, akron för
sommare och vinterbruk o.s.v.
utfördes. Öven möbler av olika
slag tillverkades.

Någon särskild verkstad
hade jag inte. Under
sommartiden utfördes arbetet
i någon uthusbyggnad t. ex.
en fruktbod; under vinter-
tiden i rum i något rum i
bostadsbyggnaden, väl i regel
i det rum där familjen vistades,
åt och sov.

Arbetet utfördes i regel

på fört gjort beställning.
Vike.

På detta måste vara
fört, lagades det i ordning
i god tid. Danden som utförd
suckerarbaten hade gärna
vi ke av olika slag. Vi lages.
Det lags dels på den egna
gård, dels köptes det. I andra
fall medförde den som be-
ställdes arbete, vi ke därtill.

Wagnshjul.

Vi ket måste vara
fullständigt fört.

Rubben (naon). Håttill användes
börk. Rada stökar av lagom
höcklek sågats av i länpliga
längder. De placeras sedan

i svarstol och fick sin
utförande.

Vid tillverkningen använ-
des linselbänk och hjulbänk.
Först lades träkubben som
skulle bli en nav på hjul-
bänken. Då gjordes hal i den
den ehramna skulle sitta. □
Detta arbete utfördes med
luggjärn (stämjärn).

Ehramna voro av eh.
De formades med band-
kniv. I nedre änden sågades
sedan på flätsidan in ett
par små bitar. □ samt förre
ännu mindre bitar på kanten.
Detta arbete fordrade stor precision
för att ehramna skulle passa i

hålen och sitta lika fast
som de varit sammansvårta
med naven. De drogs in i
naven med det kraftiga
slag. I skarnas övre änd
gjordes med - såg en smal
rörskärning. Rörd i rundades
till. Med en nyare borade
i botten. Borens hål.
Hålen voro av lagom storlek
för att hjulekarnas övre änd
skulle passa där.

I den förut nämnda första
rörskärningen drogs in en bit
sedan navet sattes på.

Vagnbanan

Härtill användes björk.
Trambanen var försedd

med hund, där plats fanns
för längan¹⁾ främre ände. Bak-
banken försedd med björk
med plats för bakre delen
av längan. Bankarna gjordes
av stora plankstücken.

De sågades rit och lyolades.
Hunden var av björk. Sågades
rit med såg, formades med
stämjärn och lyol. Längan
var också av björk. Därigenom
des en stor öppning. Härvid
användes r. p. g. (ett redskap
av järn).

Vid tillverkningen av

1) Länga = stäm (mellan fram-
banken och bakbanken på ryggen l. stäm)

Lyran skavdes den fast
i lyvelbänk. Lidastöden
puttades starkt med vatten
och böjdes sakt med hjälp
av lyvelbänkens skruv. Tills
de fring den önskad formen
hadtade drivas sedan in i
fjunt formade hål i bänken.
Dräkt (dragordning).

Härtill användes gjök.

Dräktens ben sågades
ut i en lång planbg. som
så träslåarna. Med stam-
garn gjordes hål dels för
träslåarna och dels för
seltamparna. Dräkten puts-
ades med lyvel.

Av en förhållande tillbör

verksamhet av mästare av skilda
slag skant för öfrigt smicker
riker såväl finare som grov-
re.

Det var ju icke vem som
helst, som kunde utföra så-
dant arbete, därtill fordrades
ju en särskild begåvning.
Det grövre smickerarbetet
var synnerligen ansträngande
då allt arbetet utfördes för
hand.

På bönder ägnade sig
åt sådant arbete, blev nog
jordbruket ofta försämrat.

Småliga bönder ha varit
auktion-förvärfare, andra

ACC. NR M. 10472:18.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till öfveringen av hemmet
inkomst.

Det har varit såväl själs-
ägande bönder som arrenda-
bönder, torpare och back-
slugarsittare som ägnat sig
åt olika betjäningar.

Någon för bygden karak-
teristisk smärdsstus har
icke förekommit här. Därför
många ha varit av många
slag. Under senaste åren
har upptagande av barn
från städerna till in-
faccadering för sommaren
eller för längre tid blivit
en betjäning för såväl
bönderna som andra,

auktionsropare, fjärdingsmän
o. s. v.

Bland kvinnorna ha en
del sysslät med vävnad,
sömnad, skumpstickning
o. d. Vardt arbetet utfores
dels på beställning och dels
för försäljning genom an-
bud t. s. v. En kvinna som
vardt ombud i bygden
och utbjudit vardna. Då
kvinnor tillverkat släjd-
alster för försäljning ha väl
i allmänhet varit. Då i ett
bodehem funnits några döttrar,
vilka velat slanna kvar i
hemmet men velat bidraga
i bodehem

ACC. N:R M.10472:20.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

men vederbörande vill
nog gärna att över det
hela skall vila ett
skimrande av människors
kärlek och samhällighet.